

A VASKOHÁSZAT ÁTALAKULÁSA, ÉS ENNEK KÖVETKEZMÉNYEI

KUKELY GYÖRGY¹

Magyarországon a vaskohászat fejlődése a vasútépítések és az extenzív iparfejlesztés időszakában volt a legdinamikusabb. Az 50-es években kiadott jelszó, miszerint az ország váljon a „vas és acél országává”, egyes térségekben egészségtelen monokultúras gazdaság szerkezetet alakított ki, ahol a gazdasági recesszió és a kohászati dekonjunktúra idején a helyi gazdaság alapjaiban rendült meg, s rendkívül mély térségi depressziót eredményezett.

A kohászati-nehézipari körzetek válsága és átalakulási folyamatai Nyugat-Európában is lejátszódtak az 1970-80-as évektől kezdve. Ott sem sikerült mindenhol megoldani a problémákat, ám egyes térségekben hatalmas állami támogatások révén diverzifikálni tudták a helyi gazdaságot, s elsősorban az oktatás és a K+F kiemelt támogatása révén csúcstechnológiai ágazatokat tudtak letelepíteni (pl. a Ruhr-vidéken). Másrészt a vaskohászat átalakításakor a minőségi, magas feldolgozottsági fokú, értékes termékek felé mozdultak el, jelentősen csökkentett kapacitásokkal.

Magyarországra ezek a folyamatok nem értek el az 1980-as évek közepéig, mivel a KGST-együttműködés burokbán tartotta az ágazatot, s amikor Nyugat-Európában visszafejlesztették a vaskohászatot, ill. a minőségi acéltermelést növelték, Magyarországon erőteljes, ráadásul párhuzamos és lassan megtérülő fejlesztések indultak.

Az 1980-as évek szigorúbb gazdálkodási viszonyai között a borsodi régió kohászati üzemei (Ózd, Diósgyőr) veszteségesé váltak. A ráfizetés és a hiteltartozások mértéke 1988-ra olyan mértékűvé vált, hogy – elsősorban Ózdon – felvetődött a felszámolás gondolata is.

A rendszerváltás után a magyar acélipar rendkívül gyors leépülésen ment keresztül: az egyébként is korszerűtlen technológiák sorra leálltak, kiderült, hogy csak egy komoly szerkezetátalakítás ill. korszerűsítés, és a kapacitások csökkentése árán lehet életben tartani az acélipart. Radikálisan csökkent a termelés, a foglalkoztatottak létszáma, s ez elsősorban Észak-Magyarországot érintette. Az ágazat leépülése súlyos szociális válsághelyzetet eredményezett különösen Ózdon, de egész Borsod megyét megrendítette. A helyzetet a kohászatba ill. a térségbe érkező állami támogatások ellenére sem sikerült hatékonyan kezelni, s a mély térségi depresszióból máig nem sikerült kilábalni, az ipari struktúraváltás nem valósult meg (*Kukely* 2002).

A Dunai Vasmű fejlettebb technológiája és termékszerkezete miatt a keleti és a hazai piacok összeomlása után nyugat-európai exportját jelentősen növelve stabil növekedést tudott felmutatni. A vállalat állami tulajdonban maradt, s jelentős fejlesztéseket is végrehajtottak. Ám már a 90-es évek közepén nyilvánvaló volt, hogy 2002-2005 között olyan mértékű technológiaváltásra lesz szükség, mely hatalmas tőkebevonást igényel, s komoly létszámleépítéssel jár. A Vasmű helyzete 2001-ben szintén válságossá vált, s a közeljövőben várhatóan megtörténik a privatizációja és átalakítása. A szintén monokultúras térségben, a Dunaferr sikertelen privatizációja (ill. technológiaváltása) esetén, egy „második Ózd” alakulna ki, amelynek elkerüléséért mindent meg kell tenni.

A hazai vaskohászat elmúlt 10-15 évét bemutatva az ágazat területi és strukturális átalakulására világítunk rá, rámutatva az egyes térségekben kialakult (Észak-Magyarország), ill. kialakulóban lévő (Dunaújváros) szociális válsághelyzet kezelésére.

---

¹ PhD-hallgató, ELTE TTK Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék

A múlt

A II. világháború utáni újjáépítés és extenzív iparfejlesztés acéligénye a meglévő észak-magyarországi vaskohászati kapacitások (Diósgyőr, Ózd, Borsodnádásd, Miskolc és Salgótarján) fejlesztése mellett új kohászati bázis kialakítását is kikényszerítette, melyet végül a mai Dunaújvárosban valósítottak meg.

Kialakult a területi munkamegosztás: a három teljes vertikumú, közel hasonló mennyiséget termelő kohászati kombinált vállalat (Diósgyőr, Ózd és Dunaújváros) közül az észak-magyarországiak a hosszútermékek, a Dunai Vasmű pedig a lapostermékek termelésére specializálódott. A miskolci és salgótarjáni üzemek, pedig az ózdi, ill. diósgyőri termékek továbbfeldolgozói maradtak. Csepelen volt még kisebb acélgyártó kapacitás.

Az erőteljes mennyiségi növekedéssel szemben azonban nőtt a minőségi lemaradás a fejlett országokhoz képest. Mégis, sokáig az acélipar volt az ország egyik legjobb devizaszerzője, hiszen a Szovjetunióból az akkori ármegállapodásoknak megfelelően a világpiaci árakhoz képest olcsóbban, a rubelért vásárolt alapanyagból készített termékeket dollárért értékesítette.

Az 1970-es évektől a technológiai korszerűsítés is előtérbe került, de a fejlesztések megkésztettek voltak (pl. az oxigénkonverteres acélgyártás bevezetése az európai átlaghoz képest tíz évvel később történt meg), s az elavult technológiák is tovább éltek (pl. ekkor már Nyugat-Európában bezárták a Siemens-Martin kemencék többségét, nálunk ekkor korszerűsítették azokat). Az 1980-as években jelentkező problémákat ekkor még elodázták, de a rendszerváltás után felszínre kerülő nehézségek sokszerű összeomláshoz vezettek.

A vaskohászat válságának összetevői

A hazai vaskohászat, s különösen a borsodi vállalatok problémái több okra vezethetők vissza. Az 1980-as években a KGST-n belüli árszabályozás változása, a nyugat-európai piacok csökkenő acélfelvétele a hagyományosan exportorientált (a termelés 40%-a exportra került) magyar vaskohászat értékesítését nehezítette. A közelmúltban elkészült nagy értékű beruházások (oxigénkonverteres acélgyárak Diósgyőrben és Dunaújvárosban) az új berendezések kihasználására ösztönöztek, a világpiaci folyamatok ugyanakkor ez ellen szóltak.

A KGST összeomlásával a hazai feldolgozóipar felvevőképessége a felére csökkent, a legnagyobb acélfelhasználó ágazatok, a gépipar és az építőipar teljesítménye is drasztikusan visszaesett (1989-1992 között a látszólagos acélfelhasználás kevesebb, mint felére csökkent – 2,1 Mt-ról 0,9 Mt-ra). Az importliberalizáció, a nagyobb kapacitással rendelkező, állami támogatásban részesülő, olcsóbb kelet-európai (orosz, ukrán, cseh, szlovák, lengyel, román) acéltermékek szabad beáramlása, az exportpiacok többségének elvesztésén túl az amúgy is lecsökkent hazai értékesítést is megnehezítette (1990-92 között tízszeresére nőtt a szomszédos országokból beáramló acélimport). Ez különösen a hosszútermékeket gyártó borsodi üzemek helyzetét rontotta, mert e szegmensben nőtt leginkább az import. A kormány megkésve, 1993-ban hozta meg a kelet-európai dömping áron értékesített termékek elleni védelmi intézkedését, s ez nagyban hozzájárult a borsodi üzemek elmélyülő válságához.

A hazai kohászat termékszerkezete kedvezőtlen, alacsony a továbbfeldolgozott termékek részaránya (a fejlett országokban a kohászati termékeknek 60-65%-a ilyen, míg nálunk csupán 35-40%-a), az értékesített termékek zöme kis hozzáadott értékű, melegen hengerelt lemez, ill. rúd, idom, melyben a legnagyobb a nemzetközi verseny. A nemes- és ötvözött acélok részaránya, valamint a hengereltáru-termelésben a lemeztermékek aránya (40%) jóval alacsonyabb, mint a fejlett országokban.

Az amúgy is igen nehéz helyzetben lévő acélipart drasztikusan sújtotta a Jugoszlávia ellen bevezetett ENSZ-embargó, majd a NATO-bombázások hatása, mely ellehetetlenítette a vízi szállítási útvonalát.

A korszerűtlen, kedvezőtlen fekvésű, magas termelési költségekkel dolgozó borsodi üzemek elsősorban a magas nyersvas-termelési költségek miatt kerültek egyre nehezebb gazdasági helyzetbe (alacsony energiahatékonyság, gyenge minőségű vasérc, stb.). Az 1990-es évek elejétől a termelés mindkét nagyüzemben rohamosan csökkent, ami kihatott a továbbfeldolgozó üzemek alapanyag-ellátására is.

Ugyanezek a nehézségek – a vízi szállítás előnyei, a keresett lemezáru és a fiatalabb, korszerűbb berendezések következtében – a dunaújvárosi kohászati kombinátot kevésbé sújtották.

A foglalkoztatás változása

Az ágazat csökkenő jelentőségét mutatja, hogy az 1980-as évek közepén az ipari foglalkoztatottak 4,5%-a dolgozott a vaskohászatban, ez mára 2% alá csökkent.

A vaskohászatban dolgozók száma 1975-ben érte el maximumát, ekkor több mint 80 ezren dolgoztak az ágazatban. Ezután jelentősen csökkent a foglalkoztatottak száma, de igazán radikális változás 1990-93 között történt. A rendszerváltás óta negyedére esett vissza az ágazat foglalkoztatása, s ma már alig több mint tízezren dolgoznak a vaskohászatban. Ma az ágazatban foglalkoztatottak 55%-a Dunaújvárosban, 45%-a Észak-Magyarországon dolgozik. Azonban a következő években elsősorban Dunaújvárosban jelentős leépítésekre lesz szükség, s Észak-Magyarországon sem tudtak még stabil helyzetűvé válni a vállalatok.

A radikális létszámleépítések nagy gondot okoztak Észak-Magyarországon, ezért foglalkoztatási társaságokat alakítottak Ózdon és Diósgyőrben is, azonban a térség foglalkoztatási gondjai máig nem oldódtak meg. A két borsodi nagyvárosban az ágazatból elbocsátott közel húszezer ember foglalkoztatása máig nem megoldott, hiszen az állami munkahelyteremtő programok révén csak néhány száz új munkahelyet tudtak létesíteni, magántőke pedig alig érkezik, csak néhány külföldi cég beruházása emelhető ki, melyek néhány ezer új munkahelyet alakítottak ki, de elsősorban a női munkaerőt alkalmazzák.

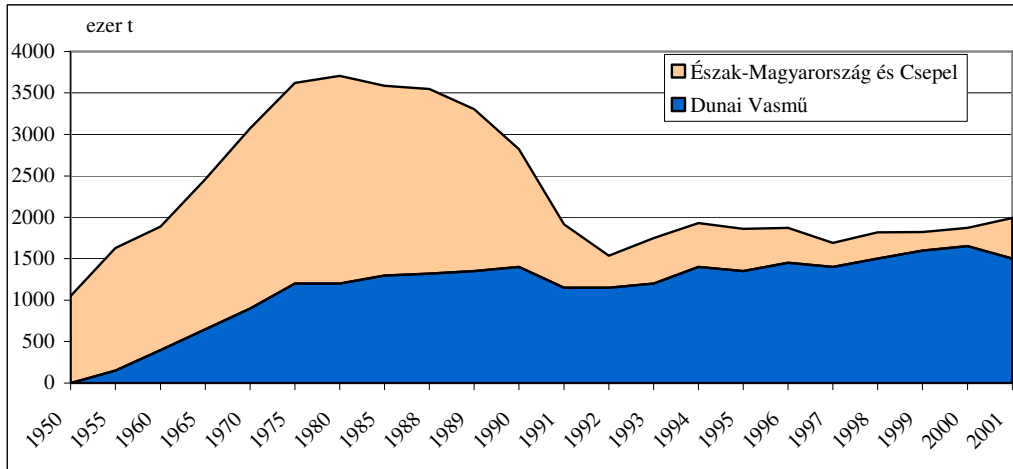
A vaskohászat termelésének változása

A vaskohászat szerepe folyamatosan csökken a magyar gazdaságban. Az 1980-as évek közepén még az ipari termelés 5-6%-át adta, mára ez felére, 3%-ra csökkent.

A termelés első fázisa, a nyersvasgyártás volt az egyik legkorszerűtlenebb, és legkevésbé versenyképes szakasza a vaskohászatnak. Az 1980-as évek közepén működő 9 nagyolvasztóból hetet bezártak, s ma már csak a két dunaújvárosi működik. A nyersvasgyártás az 1990-es 3,5 Mt-ról 1,8-1,9 Mt-ra esett vissza.

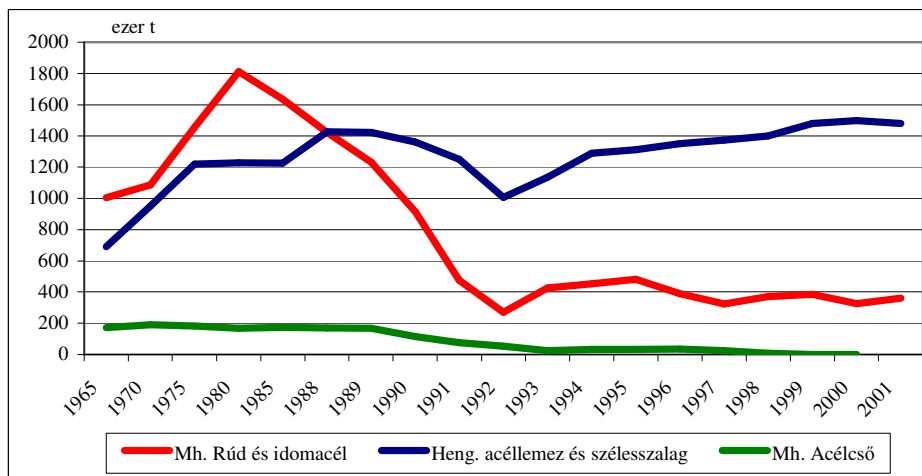
Magyarország acéltermelése 1979-ben érte el csúcspontját (3,9 Mt), majd lassú ütemben csökkent 1989-ig (*1. ábra*). Elsősorban a borsodi üzemek termelésének csökkenése miatt a gyártott acél mennyisége 1989 és 1991 között felére esett vissza (3,3 Mt-ról 1,5 Mt-ra). Ma évi 1,8-1,9 Mt körüli éves termelést produkál az ágazat. Ózdon 1992-2000 között nem termeltek acélt, Diósgyőrben is jelentősen csökkent a gyártott acél mennyisége. Ezzel szemben a Dunai Vasmű termelése – kisebb ingadozásoktól eltekintve – nőtt, s 2000-ben érte el csúcspontját.

Az acélgégyártás technológiája is alaposan megváltozott. A korszerűtlen, a fejlett európai országokban már a 80-as évek elején megszüntetett Siemens-Martin technológiát 1993-ra mindhárom kohászati vertikumban leállították (Ózdon ezzel megszünt az acélgégyártás), s ezzel a konverteres acélgégyártás lett az egyeduralgkódó. Diósgyőrben azonban 1996-ban technológiaváltást hajtottak végre, bezárták a konvertert, s elektrokemencében gyártják az acélt. Ózdon 2000-től ugyancsak elektrokemence üzemel, s így a termelt acél 23%-át termelik ma ezzel az eljárással (ez is elmarad a 40%-os EU-átlagtól).

1. ábra. Az acéltermelés változása Magyarországon (Forrás: MVAE, Dunaferr)

A folyamatos acélöntés bevezetése a fejlett európai országokkal egyidőben, az 1970-es években történt meg, s már a rendszerváltás előtt elérte a kétharmados arányt, mára pedig teljes körűvé vált, ezzel jelentősen javultak a fajlagos anyagfelhasználási mutatók. A gyártott acél döntő hányada (95-96 %-a) ötvözetlen, mely az alacsonyabb értékű áruk termelésére utal.

2. ábra. A hengereltárúk termelésének változása (Forrás: MVAE)

A melegen hengerelt termékek gyártása 1989-hez képest kb. egy millió tonnával, 1,9 Mt-ra esett vissza, elsősorban a hosszútermékek termelése csökkent (az 1980-as termelésnek ma csak az ötödét termelik rúd és idomacélból), így a lemeztermékek aránya 80%-ra emelkedett a melegen hengerelt gyártmányokból (1989-ben 50% volt). A Dunaferr folyamatosan növelni tudta értékesítését az évtized végéig, az új évezredben viszont csökkenni kezdett a termelése. A hosszútermékek terén történő termelés-csökkenéshez nagymértékben hozzájárult, hogy e szegmensben a legnagyobb az importnyomás, s 1995 óta az ország nettó importőr e termékekből, mely jelzi, hogy a borsodi üzemek elvesztett piacaikat sikertelenül próbálják visszaszerezni.

A másod-, harmadtermékek (hidegen hengerelt lemez, bevont lemez, stb.) aránya emelkedett ugyan, de még mindig alacsony szintű, pedig ezek a legjövödelmezőbb termékek.

Az ágazat értékesítésének változása

Az 1980-as évek közepén az ipari export 4,5%-át adta a vaskohászat, mely ugyan csökkent, de korántsem olyan mértékben, mint a termelés, vagy a foglalkoztatás. Az ágazat exportteljesítménye továbbra is jelentős, s ez különösen a Dunaferr termékeire igaz. A hazai kereslet (gépipar, építőipar, stb.) csökkenése miatt a külpiacok felé kellett fordulni a vállalatoknak. Térségünkben az Észak-Magyarországon gyártott hosszútermékek piacán a legnagyobb a verseny és a túlkínálat, így ezekkel a termékekkel nehezen lehetett növelni az exportértékesítést. A Dunaújvárosban gyártott lapostermékeknek viszont az 1990-es években 50-60%-át tudták exportálni, s ez biztosította a Dunaferr prosperitását. A vaskohászat teljes termelésének egyharmadát exportálja, elsősorban német és olasz piacra.

A hazai vaskohászat számára az importliberalizáció jelentette talán a legnagyobb problémát, mert ezzel a hazai piacon elvesztették egyeduralmukat. A kelet-európai acélárak ára jóval alacsonyabb a magyar termékeknél, mely nagymértékben az ottani állami támogatásoknak, ill. olcsóbb munkaerőnek köszönhető. A vaskohászati import 1998-tól nagyobb az exportértéknél, a legnagyobb importőrök között Németország, Ausztria és Olaszország mellett Szlovákia, valamint Oroszország található.

Az értékesebb és magasabb feldolgozottsági fokú termékek többségénél negatív a kereskedelmi mérlegünk, ami rávilágít a hazai vaskohászat strukturális problémáira. A megleghengerlési kapacitáshoz képest kicsi a másod- és harmadtermék-gyártó kapacitás, ill. az értékesebb, ötvözöttebb termékek nem versenyképesek az import termékekkel (Diósgyőr épp e szegmensben lehetne fontos szereplő).

A hazai ipar dinamikus fejlődésével az acélfelhasználás is növekedett (1997-ben érte el az 1990-es értéket, ekkor az 1992-es szint duplája volt). A vaskohászat termékeinek legfontosabb felvevőpiaca a gépipar és az építőipar. A gépipar az 1990-es évtized közepétől, az építőipar pedig az évtized második felétől dinamikusan fejlődik. A gépipar leggyorsabban fejlődő, nagy acélfelhasználó ágazata, a közúti járműgyártás vezető multinacionális cégei ma még többségében import acéltermékeket használnak, itt a hazai kohászatnak erősíteni kellene pozícióit, ehhez azonban fejlesztéseket kellene végrehajtani. Az infrastrukturális beruházások (autópálya-program, hídépítések, üzleti, raktározási és lakáscélú építkezések, stb.) növekvő száma az ágazat számára szintén növekvő piacot jelent. Ma kb. 2 millió t az ország acélfelhasználása, mely jelzi, hogy acéltermékekből nettó importőrök vagyunk (1998 óta). A behozott termékek jelentős hányada olyan termékekből tevődik össze, melyet a hazai üzemek is gyártanak, s az olcsóbb, államilag dotált, Csehországból, Lengyelországból és a volt Szovjetunió országaiból érkező termékek miatt a hazai gyártók a belpiaci pozícióikat is elvesztik, ezzel különösen a döntően hazai piacra termelő borsodi cégeket sújtva.

A vaskohászat átalakulása az egyes térségekben

Észak-Magyarország

A több mint 200 éves múlttal rendelkező észak-magyarországi vaskohászat az 1990-es években jelentősen összezsugorodott. A létszámleépítésekből eredő problémákat nem tudták megoldani, e térségek továbbra is elmaradtak, tele szociális feszültségekkel. Az elszennyezett környezet, az egyoldalú képzettség, a rossz elérhetőség miatt alig jelentek meg külföldi cégek a térségben, s a vaskohászat még mindig a fennmaradásért küzd. A kohászati cégek alacsony kapacitáskihasználtsággal, fennakadásokkal működnek 1990 óta.

Diósgyőr

A diósgyőri vaskohászat az 1990-es évek folyamán jelentős szervezeti átalakulásokon ment át. A Lenin Kohászati Üzemekből létrejött Dimag Rt. 1991-re működésképtelenné vált, melyet a vállalat privatizálásával próbáltak megoldani. Azonban az új osztrák és orosz tulajdonosok sem tudták nyereségesé tenni a termelést, s csődöt jelentettek. A cég reprivatizációja után több milliárd forintos állami támogatással próbálták fenntartani az egyre veszteségesebb termelést, majd a borsodi vaskohászati válsághelyzet megoldására 1994-ben született kormányhatározatok eredményeként 1995-ben létrehozták az adósságoktól tehermentesített Diósgyőri Acélművek Kft.-t (DAM Kft.), ahol 1996-ban technológiaváltást hajtottak végre. Megszűnt a nyersvas- és a konverteres acélgégyártás, s hulladékbazisú, 500 kt/év kapacitású elektrokemencére helyezték az acélgégyártást. A nagyolvasztó bezárásával megszűnt az érc-nagyolvasztó-konverter útvonal, és csökkent a veszteség, de ezzel több, mint ezer munkahely szűnt meg (mivel a Borsodi Ércelőkészítő Mű is bezárta kapuit, hiszen a nyersvasgyártás végleg megszűnt Észak-Magyarországon). Éppen emiatt a nagyarányú létszámleépítés miatt halogatták a kormányok a kohók leállítását, vállalva inkább a rendkívül veszteséges termelés támogatását.

1998-ban a céget részvénytársasággá alakították, s másodszor is privatizációra került sor. Többszöri pályázat után a Kelet-Szlovákiai Vasmű (VSZ) tulajdonába került a diósgyőri gyár, akik az ÁPV Rt.-vel együtt vállalták a cég feltökésítését. Azonban a VSZ pénzügyi nehézségei miatt a DAM Rt. újra válságos helyzetbe került, s 1999-ben a társaság felszámolás alá került. A társaság vagyonát 2001-ben az olasz Cogne cég vásárolta meg, s DAM Steel Kft néven működteti, ám a hulladék- és energiaellátási problémák nem szűntek meg.

A diósgyőri acélgégyártás az 1990-es években elvesztette hazai piacainak nagy részét, az egykori tízezer fős üzem ma már alig 1200 főt foglalkoztat, az acéltermelése is harmadára, kb. 300 kt-ra csökkent. A hengerműveket egymás után leállították, ma már csak a nemesacélhengermű üzemel.

Az 1990-es évek elején a kész- és félkész-termékeket gyártó részlegek önálló vállalkozásokba mentek át. Ezek közül az időközben Alsózsoltára költözött, 300 főt foglalkoztató Csavar- és Húzottárugyár (CH) Rt. a legprospektívabb borsodi acélipari cég.

Ózd

A 13 ezer főt foglalkoztató, 1 Mt/év acélt gyártó Ózdi Kohászati Üzemek (ÓKÜ) már az 1980-as évek közepétől súlyos problémákkal küzdött, a spontán privatizáció időszakában társaságokra bomlott. Az alapvertikumhoz tartozó tevékenységeket már 1990-ben privatizálták, ám a veszteséges termelés miatt 1991-ben megszüntették a nyersvas- és acélgégyártást, majd a hengerelt késztermékgégyártást is. A vállalat csődöt jelentett, s a céget az állam visszavásárolta a német tulajdonostól (Metallgesellschaft AG). Az egyetlen korszerű létesítmény, az ózd-centeri telephelyű, 360 ezer t/év kapacitású rúd- és dróthengermű (RDH) tovább működött, ám az alapanyag növekvő szállítási költségei miatt veszteségesen termelt. A privatizációs eljárásban ezért új acélgégyártó bázis kialakítását határozták el, mellyel ismét helyi alapanyagból dolgozhatna a hengermű. 1997-ben az újbóli privatizáció során a német Max Aicher cég tulajdonába ment át az RDH, aki vállalta, hogy egy 380 kt/év kapacitású miniacélmű (vas- és acélhulladék bázison működő elektrokemence) felépítésével megoldja az RDH ellátási gondjait. A miniacélmű megépülésével 2000-ben újraindult az acélgégyártás az Ózdon, ám az adósságválságba kerülő cég a kedvezőtlen világpiacon és az olcsó, kelet-európai import miatt nehéz helyzetbe került, s 2002-ben már hosszabb-rövidebb ideig tartó leállások mellett üzemelt az 500 főt foglalkoztató Ózdi Acélmű Kft.

Az ózdi törzsgyár területén lévő hengerművek régi elavult technológiájuk miatt nem termeltek gazdaságosan és már a rendszerváltás idején elhatározták leállításukat. A tömeges leépítések elkerülése végett azonban a munkahelyek fenntartása is fontos cél volt, így ezek az üzemek magántulajdonba kerültek. A Durvahengermű többszöri tulajdonváltás után, az évtized végén végérvényesen leállt. Az 50-70 éves berendezésekkel rendelkező finomhengerműt a dolgozók vásárolták meg, s jelentős állami feltőkésítés után talpon maradt, s ma is 400 főnek ad munkát. Az időközben ukrán tulajdonba került cég Európában egyedülállóan speciális, nagy élőmunkaigényű termékeket képes előállítani, mellyel a piaci réseket megtalálva régi berendezései ellenére is rövidtávon életképes lehet.

Az ÓKÜ 1995-ben szűnt meg, bezárásával a gyár területén lévő 87 kft léte is kétségessé vált. E vállalkozások zömében fémfeldolgozással foglalkoznak (a hengerműveken kívül hegesztett csögyártás, szeggyártás, huzalfeldolgozás, fémszerkezetgyártás stb.). A gyár területét ipari parkká alakították, hogy e cégek fennmaradását biztosítsák, s ma az ipari park végzi a különböző szolgáltatási funkciókat (pl. energiaszolgáltatást is).

A város gazdasága a bányászatra és a kohászatra épült, s mindkét ágazat mély válsága a város életében óriási feszültség forrása lett. Az 1990-es évek első felében a munkanélküliségi ráta meghaladta a 40%-t, s ma is 20% feletti. A város gazdasága megrendült, új munkahelyek alig létesültek. 1999-ben a General Electric és a SAIA-Burgess épített üzemet, mellyel a városban jelentős, kb. 1500 új munkahelyet teremtettek, döntően női, betanított munkaerőt foglalkoztatnak. Nagy az elvándorlás, mely elsősorban a fiatal, képzetesebb rétegeket érinti, így a város fejlődésének belső potenciálját veszti el.

A továbbfeldolgozó üzemek

Az ózdi és diósgyőri alapanyagot feldolgozó cégek az alapanyag-ellátás ellehetetlenülése miatt kerültek nehéz helyzetbe. A miskolci December 4. Drótműveket nem sikerült privatizálni a rendszerváltáskor, s a vállalat 1992-ben öncsődot jelentett be. 1994-ben a borsodi acélipari reorganizáció keretében hozták létre a Drótáru és Drótkötél Kft-t (D&D Kft.), amely ma szlovák tulajdonban van (Metaltrade Kft.).

Az ózdi acélgyártás megszűntével import alapanyagból, elsősorban az építőipar számára gyárt különböző termékeket. A 650 főt foglalkoztató vállalat az egyik legjobb helyzetben lévő kohászati cég, jelentős fejlesztéseket is végre tudtak hajtani (elsősorban a termékeik feldolgozottságát növelték), az 1990-es évek közepétől az építőipar konjunktúráját kihasználva dinamikusan növelni tudták termelésüket.

A Salgótarjáni Kohászati Üzemek (SKÜ) is mély válságba került a rendszerváltáskor, hisz szorosan kapcsolódott a másik két észak-magyarországi üzemhez, s a vállalat 1993-ban csak állami tőkeinjekció révén maradt talpon. A SKÜ részvénytársasággá alakult (Salgótarjáni Acélgyár Rt. – SAC Rt.), növelni tudta termelését, nyereségesse vált, s jelentős fejlesztéseket hajtott végre, új termékeket vezetett be.

Az 1990-es évek elején a vállalat egyes tevékenységeket vegyes vállalatokba apportált, így a Dexion raktártechnikai berendezéseket gyártó üzemegység osztrák, a hideghengermű pedig olasz résztulajdonba került. A külföldi tulajdonosok azonban kivonultak e társaságokból, így a hideghengermű 1997-ben, a raktártechnikai kft. pedig 2002-ben visszakerült az anyavállalat tulajdonába. Az olasz cég kivonulásával a SAC Rt. kisterenyei telephelyéről átköltöztette a csögyárat a törzsgyár területére.

A sokáig állami tulajdonban lévő társaság végül 2002-ben került privatizációra, s az alsószolcai CH Rt. vásárolta meg. A magántulajdonba került cégnél jelentős létszámleépítést hajtanak végre (jelenleg 500 főt foglalkoztat), s egyes tevékenységeit felszámolják.

A Borsodnádasi Lemezgyár 1991-ben felszámolásra került, s megszűnt a lemezgyártás. Ma ugyan még néhány kisebb vállalkozás foglalkozik fémfeldolgozással, de ezek csak kisszámú munkaerőt foglalkoztatnak.

Dunaújváros

Az 1992-ben részvénytársasággá alakult Dunaferri Dunai Vasmű egyes tevékenységeket szintén egyes vállalatokba vitt (a hideghengerműbe az osztrák Voest-Alpine, a Lőrinci Hengerműbe az angol Extermetal „szállt” be, stb.), de az anyavállalat állami tulajdonban – tanulva a borsodi negatív tapasztalatokból, erősen centralizálva – maradt (*Voszka* 1998).

A társaság kedvezőbb termékszerkezetének, modernebb technológiájának, s kedvező szállítási feltételeinek köszönhetően nem került válságba, a belföldi és keleti értékesítés csökkenésével nyugat-európai expanziót hajtott végre, s termelését nem kellett csökkenteni. Pénzügyi nehézségeit az államadósság elengedéssel meg tudta oldani, ezután 2000-ig nyereséges lett. A Dunaferri a 1990-es évek közepétől dinamikusan fejlődött, s jelentős fejlesztéseket hajtott végre (új radiátorgyár, meleghengersor-korszerűsítés, tűzihorganyzás bevezetése). Az új évezredben a vállalatcsoport növekvő veszteségei jelzik, hogy a társaság technológiaváltását rövid időn belül meg kell valósítani. A több mint 100 Mrd Ft befektetést igénylő technológiaváltást külföldi tőke bevonásával tartják megvalósíthatónak, de mindez több ezer fős leépítéssel jár, ami nagy problémát okoz a város életében. A Vasmű a város legnagyobb foglalkoztatója (9 ezer fővel), s évente kb. 2 Mrd Ft iparüzési adót fizet, így értékesítési gondjai az egész város életét meghatározzák.

Dunaújvárosban ugyan jelentős külföldi működőtőke befektetések történtek (kb. 13 Mrd Ft), de ezek többsége a kohászathoz kapcsolódott. A monokultúras városban alig jelent meg új munkahelyteremtő beruházás (a japán AIKAWA elektronikai, a német Triumph textilipari befektetése kb. ezer főt foglalkoztat), s a város könnyűipari üzemei is leépültek (papírgyár, textilipari üzemek). Ma ugyan csak 4%-os a munkanélküliség Dunaújvárosban, de a közeljövő leépítései akár 15%-ra is feltornázzhatják a munkanélküliségi rátát. Ráadásul a leépítések még súlyosabban érinthetik a környező településeket, ahol semmilyen más munkalehetőség nincs. A külföldi működőtőke befektetések megtelepedését hátráltatja a város közúton történő kedvezőtlen elérési lehetősége (a 6-os út szűk áteresztőképessége), a Dunaferri „miatt” magas városi bérszínvonal, s az elszennyezett környezet.

Budapest

A Csepel Művek Vasművéből a kovácsolóüzem és csőgyár maradt meg, melyek önálló vállalkozásokká váltak. Ma a legjelentősebb cég a hegesztett csöveket gyártó, 120 főt foglalkoztató Acélcső Kft., mely számára szintén az olcsó keleti import okoz értékesítési problémákat.

Ugyancsak Budapesten található a már angol többségi tulajdonban lévő Dunaferri Lőrinci Hengermű Kft, mely 150 kt/év kapacitású vastag lemez előállítására képes üzem.

Összegzés

Az 1990-es években a korszerűtlen termelőberendezéseket leállították, s az ágazat kisebb kapacitásokkal, alacsonyabb létszámmal működik. Az észak-magyarországi üzemek helyzete a többszöri tulajdonosváltás után sem stabilizálódott, amiben döntő szerepe van az országba beáramló, olcsó kelet-európai acéltermékek miatti értékesítési nehézségeknek. Az ágazat leépülése e térségekben mély depresszióhoz vezetett, ma is 15-20% körüli a munkanélküliségi ráta Ózd, Salgótarján és Miskolc körzetében egyaránt.

A vaskohászat több tíz milliárd forintos állami támogatásainak fele a működés fenntartására, a leépítések lassítására szolgált, mindössze a hatoda jutott fejlesztésre, beruházásra. A teljes támogatás kétharmadát Diósgyőr kapta (veszteségpótlásra, ill. a működés fenntartására). Ezeknek az állami támogatásoknak a mennyisége azonban még így is elmaradt az EU tagállamok 1980-as évekbeli acélipari támogatásától. Míg Magyarországon a fajlagos támogatás értéke 48 USD/t volt, addig Olaszországban 60, Spanyolországban 80 USD/t, s az EU – az állami támogatást nem alkalmazó Németország nélküli – átlaga is 65 USD/t volt. Mindez jelzi, hogy a vaskohászat fenntartására, s a szociális válsághelyzet megoldására az EU-ban is jelentős összegeket áldoztak, s nem hagyták magára az ágazatot, hisz ezzel térségek lehetetlenültek volna el. Magyarországon a borsodi helyzet megoldása nem volt igazán eredményes, a közeljövő dunaújvárosi fejleményei remélhetőleg nem ismétlik meg ezeket az eseményeket, s sikerül megakadályozni az újabb kohászati válságtérség kialakulását.

IRODALOM

- Barta György-Posztnik Erzsébet:** A vas- és acélipar versenyképességét befolyásoló tényezők BKE Vállalatgazdaságtan tanszék Műhelytanulmányok c. sorozat 15. kötete
- Cooke, Philip,** 2002: The co-operative advantage of regions. New industrial geography.
- Kukely György,** 2002 : Az ipari struktúraváltás nehézségei Észak-Magyarországon. A III. Ifjú Regionalisták Konferencián elhangzott előadás.
- Perczel György** (szerk.), 1996: Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Stefán Mária,** 2000: Az MVAE tagvállalatai privatizációjának helyzete és hatása a társaságok működésére. *BKL Kohászat* 2000/8., pp. 290-298.
- Tardy Pál,** 2000: Vaskohászatunk helyzete és kilátásai az ezredfordulón. *BKL Kohászat* 2000/4., pp. 133-138.
- Voszka Éva,** 1997: A dinoszauruszok esélyei. Pénzügykutató Rt., Budapest.